

Hoe kweekvlees gewoner wordt en gewoon vlees vreemder

Prof Dr Cor van der Weele. Position paper tbv rondetafel Kweekvlees, d.d. 26 september 2018

Introductie

Van alle alternatieve eiwitbronnen heeft kweekvlees de sterkste relatie met vlees, omdat het wordt gemaakt van dierlijke cellen. Het idee van kweekvlees leidt dan ook altijd tot gesprekken over vlees. Van die gesprekken valt ook veel te leren over processen van maatschappelijke verandering.

Kweekvlees en vlees

Veel mensen vinden kweekvlees om te beginnen een raar en onnatuurlijk idee. Maar de opmerking dat het onnatuurlijk is leidt (bv in focusgroepen) steevast tot de tegenwerping dat ons gewone vlees ook niet erg natuurlijk is. Zo verschuift het gesprek al snel naar vlees. Mensen blijken heel ambivalent over vlees: ze houden ervan maar hebben er ook bezwaren tegen, vooral tegen productie via intensieve veehouderij, in verband met dierenleed. Dit is de basis voor een algehele sfeer van welwillendheid tegenover kweekvlees.

Opmerkelijk genoeg geldt dit zeker zo sterk voor oude mensen als voor jonge, want ouderen zijn uitgesprokener in hun bezwaren tegen vlees. Terwijl jongeren vooral nadenken over de vraag of ze zelf kweekvlees zouden willen eten (tendens: 'ja, als het precies op vlees lijkt') denken ouderen op basis van hun ervaringen meer na over collectieve veranderingen in het dieet ('margarine was eerst ook heel vreemd') en hoe kweekvlees een maatschappelijk succes zou kunnen worden ('McDonalds zou dit moeten doen'). Ouderen nemen meer afstand van hun eigen dieetvoorkeuren en stellen zich als het ware als marketeers op en soms ook als cultuurcritici.

Ambivalentie en veranderingsprocessen

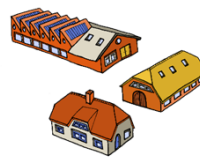
De ambivalentie over vlees leidt voor veel mensen niet of in ieder geval niet snel tot nieuwe keuzen. Mensen zien zichzelf als onderdeel van het probleem ('ik vind vlees veel te lekker') en hopen eerder op veranderingen op collectief niveau. Die afwezigheid van individuele veranderingen is vaak geïnterpreteerd als teken dat mensen 'als consument' onverschillig zijn, maar ambivalentie lijkt in veel gevallen een betere verklaring. Ambivalentie geeft psychische onrust en mensen dempen die onrust bijvoorbeeld door informatie uit de weg te gaan ('als je vlees wilt eten moet je er niet teveel van willen weten'). Zulke 'strategische onwetendheid' is niet altijd een bewuste strategie; wel kost hij energie, en meer energie naarmate de informatie moeilijker valt te negeren.

Ambivalentie is inherent aan maatschappelijke verandering en verdient meer aandacht als we de dynamiek van veranderingen willen begrijpen. Eén implicatie is in ieder geval dat onder het oppervlak van het gedrag meer gebeurt dan aan koopgedrag valt af te lezen. De status quo blijft misschien op het oog onveranderd, maar wordt ondertussen geleidelijk instabieler en minder vanzelfsprekend. Na de presentatie van de hamburger van Mark Post in 2013 vroeg de commentator van de Times zich bij voorbeeld af hoe absurd kweekvlees eigenlijk is. Hij gaf als antwoord dat het in feite niet absurder is dan hoe we nu vlees maken. Het illustreert hoe vlees vreemder wordt naarmate kweekvlees gewoner wordt.

Kleinschalige productie

Mensen zijn niet alleen ambivalent over vlees, maar ook over kweekvlees, dat ze vaak sympathiek vinden maar ook onnatuurlijk of te technologisch. Die bezwaren verdwenen als sneeuw in een workshop waarin deelnemers zich voorstelden dat kweekvlees zou worden gemaakt in lokale fabriekjes met cellen van varkens 'in-de-achtertuin' of van stadsboerderijen. Ineens leek kweekvlees juist een manier om de band met ons voedsel te versterken. Dit enthousiasme illustreert, net als het gebrek aan enthousiasme voor productie door grote bedrijven in Silicon Valley, dat de manier van produceren ertoe doet.

Nu kweekvlees dichterbij komt is er alle reden om niet alleen over de consumptie maar ook over de productie van kweekvlees na te denken. Veehouders en anderen uit de traditionele vleesketen zien kweekvlees begrijpelijkerwijs als een bedreiging. Tegelijk zijn er signalen dat (veel?) veehouders, net als consumenten, ambivalent zijn over de huidige steeds efficiëntere productie, en graag veranderingen zouden zien. Is het denkbaar dat zij betrokken zouden raken bij een gedeeltelijke transitie naar kweekvlees, bijvoorbeeld via 'gemengd bedrijf' waarin extensieve vormen van dieren houden worden gecombineerd met een kweekvleesfabriekje? Betrokkenheid van boeren, veevoerbedrijven en ander partijen uit de vleesketen zou een belangrijke impuls kunnen zijn, zowel voor kweekvlees als voor diervriendelijke veehouderij en de positie van boeren. De vraag naar meer en minder aantrekkelijke scenario's voor die betrokkenheid staat voor de komende tijd op mijn onderzoekagenda, via interviews en met behulp van 'visuele scenario's' in workshops en focusgroepen.

'Visueel scenario' tbv onderzoek, © Cox Janssens

Toekomstperspectieven

Dat kweekvlees op een of andere manier op de markt komt in de komende jaren lijkt heel waarschijnlijk. Welke rol het op den duur gaat krijgen te midden van anderen alternatieven is veel onzekerder. Het zal nooit zo duurzaam worden als linzen of bonen. Als dierlijk weefsel komt het van alle alternatieven wel het dichtst bij vlees, zodat producenten met enig recht kunnen claimen dat ze simpelweg 'vlees' maken. Gezien de waarde die mensen aan vlees hechten lijkt dat een belangrijke factor, ook of misschien juist als het uiteindelijk een overgangproduct zal blijken te zijn.

Samenvattend

Al voor het op de markt is speelt kweekvlees een belangrijke rol als trigger van ambivalentie en betekenisverandering van vlees: naarmate kweekvlees gewoner wordt, lijkt gewoon vlees ongewoner. Ambivalente burgers veranderen vaak niet onmiddellijk hun gedrag, maar staan wel steeds meer open voor nieuwe collectieve oplossingen voor de problemen van vlees, waarbij ook de manier van produceren een rol speelt. Of boeren daarbij een rol kunnen spelen is een actuele onderzoeksvraag.